O velikom tetrijebu - ponovo

Zagonetka koja ostaje

("Tajanstveni princ starih šuma", "Lovački list" broj 46, april 2001. godine)

Vezano za članak gospodina Kozomare o velikom tetrijebu u broju 46 "Lovačkog lista" u kome imenovani iznosi neka strana i svoja iskustva, a gdje ima dosta nejasnoća, pitanja i pogrešnih navoda.

S obzirom na činjenicu da svi nabrojani lokaliteti uglavnom (ili dijelovi) pripadaju lovištu općine Glamoč, kao i planine jugozapadne i zapadne ekspozicije: Golija, Šator, Klekovača Ovčara, Paripovac, obitava veliki tetrijeb u dosta dobroj populaciji. Logično je zato da iz ovog kraja ima najviše po broju, a i po vještini lova lovaca na ovu divljač upravo iz Glamoča. Nabrojat ću samo neke: M. Smiljanić, P. Radić zvani Kašika, R. Rakulj, I. Babić, D. Babić, R. Bekavac i A. Šarac iz Omiša, gdje se posljedni zaposlio u ŠIP-u "Šator" 1959. godine, te u istom poduzeću radio kao doznačar i referent za lov punih 35 godina. Njihova iskustva mislim da su vjerodostojna. Pred nekim je, što osobno ili komercijalno lovu, "palo" više od 40 ptica, a Ante Šarac je službeno prvi odstrijelio tetrijeba 1959. godine i dao ga preparirati. Zanimljiva je njegova priča: Kada su lovci vidjeli prepariranu pticu, nastala je prava pomama za trofejom tetrijeba, pa je tako sve do 80-tih godina prijavljivano najmanje 20, a do pred rat nikada manje od 15 odstrijeljenih tetrijebova. Za pretpostaviti je da je još najmanje toliko odstreljivano i u krivolovu.

S njima svima sam na ovu temu pričao mnogo puta, pa ću ovdje iznijeti njihova iskustva, saznanja nekih drugih istraživača iz našeg neposrednog okruženja, a reći i svoje mišljenje.

Da je teritorij zvani Hrbljina izmedu Cincara i Vitoroga zaista nekada bio raj za velikog i malog tetrijeba, a isto tako i za svu divljač visokog lova, dovoljno je reći samo ovo: u svojoj knjizi Karl Eniz Diesel Jagd "Auf die Nieder Wild I Ausgabe" (Lov na nisku divljač, 1849.) spominje Hrbljinu, a zatim Z.F. Kesterčanek i Z. Turkalj kao "bogato lovište malim i velikim tetrijebom" u kotaru Glamočkom. Austrijski prijestolonasljednik Ferdinand ovdje je lovio sa svojom svitom i započeo praviti ljetnikovac na lokalitetu zvanom Hamzin vrh, u čemu ga je onemogućila nasilna smrt u Sarajevu 1914. godine.

Svi imenovani lovci se slažu da se pjesma tetrijeba ne može čuti dalje od 200 metara u idealnim uvjetima. Ako je u šumi imalo vjetra ili kiše, na toj udaljenosti nemoguće ga je čuti. Pa i tada, kada su uvjeti dobri, nikada se ne čuje cijela pjesma nego samo njeni dijelovi. Ja se ne bih složio sa konstatacijom da "planinom odzvanja tetrijebov pjev", jer se njegov glas zaista slabo čuje, a pogotovo u usporedbi sa veličinom tijela. Po meni, to uopće nije pjesma, mada je tako svatko zove, jer u sebi nema baš nikakve melodičnosti. Sasvim je druga stvar što ona očarava i izaziva napetost svakog lovca.

Pjesma tetrijeba, bez obzira kakva je, neobična je i zanimljiva. Svi se slažu da svi tetrijebovi ne pjevaju jednako, ili u nijansi ili u vremenu. Radi se zapravo o tome da li je tetrijeb stariji ili mladi, da li je pjesma na početku ili kraju parenja, da li pjeva po noći ili kad je sunce, te, što konstatira i Turkalj, da li pjeva na drvetu ili zemlji. Neki autori, zapravo većina, smatraju da njegova pjesma ima tri takta, što i ja mislim, dok ima i takvih koju kažu da ih ima četiri (Horvat) a za treći takt smatra udarac pred brušenje - plunk. Veliki istraživač tetrijeba u Lici i Gorskom kotaru inž. Zlatko Turkalj, a slično misli i dr. E. Hartet, dosta vjerno ga je opisao: "Pjevanje je podugačko, ne tako glasno kao kod ruževca, a sastoji se od pucketanja (škljocanje, klokotanje), ubrzanja, glavnog udarca i brušenja, tj. škripanja. Riječima (onomatopejski) bi se to dalo prikazati ovako: telek-telek-telek-telek-telek-telek-telek-telek, k, k, k, - plunk - škričujškričujškričuj". Tako je napisao Turkalj, a da li netko to može i praktično izvesti, mislim vrlo teško i vrlo rijetki, možda samo dijelove, kao što je Zdravko Jovičić Kavara iz Glamoča, naravno bez "brušenja".

Gospodin Kozomara citira Čeovića, "da vadi čep iz boce", što je istina, a gledajući kasetu snimljenu sa austrijske i finske televizije, imam osjećaj da drugi takt izvodi tako kao da mu se nešto zaglavilo u grlu pa hoće da sadržaj izbaci van. Što su o glasanju tetrijeba napisali Gajer i Harting u najmanju ruku je čudno, jer nikako nije "sitnica" reći da se glasa kao prase. Naime, mislim da je posrijedi neka greška ili pogrešan zaključak izveden zbog toga što su zamijenili glasanje gavrana, koje baš ne liči na glasanje praseta, a koji ima gotovo istu siluetu u letu, "na kraćoj stazi", kao i veliki tetrijeb.

Tamo gdje na užem prostoru ima više tetrijebova nije rijetkost čuti ih u isto vrijeme i svi koji to tvrde su u pravu. Problem nastaje kada svane i kada počnu slijetati koke, pa je boj neizbježan, a što gospodin Kozomara vrlo dobro zna po ranama na tijelu a posebno na glavi tetrijeba.

Svi moji sugovornici kažu da nisu čuli pjesmu tetrijeba u ljeto, a boravili su u šumi kao doznačari ili lovili srndaće, što, opet, mislim da se to ipak ponekad dogodi, vrlo, vrlo rijetko, a gospodin Kozomara je svakako imao tu sreću.

Mislim da je prikradanje tetrijebu u "skokovima" pogrešan izraz, jer se nikako ne radi o skokovima nego preskakivanju dva do tri koraka, što može, ako je ravniji teren, učiniti i "krupniji" lovac sa iole kondicije. Ako je lovac nakon dva do tri koraka stao, odnosno umirio se, a zadnji taktovi pjesme, tj. brušenje, se još čuju, ispravno je postupio.

Nije istina da se tetrijebu može prikradati samo za vrijeme mraka, odnosno noći. To se može raditi i za vrijeme dobre vidljivosti, naravno uz veći oprez, a kao dokaz tome je odstrel barem jedne četvrtine uvečer, pa i kada sunce izađe. Naravno da tada tetrijeb pjeva nepovezano, odnosno isprekidano, jer čas sleti na zemlju, pa uzleti, pa preleti i slično. Da li tetrijeb bježi sa drveta u noći ako čuje korake bilo od lovaca ili svojih susjeda? Svakako bježi pred samo svitanje ili kad se probudi prije samog pjeva. medutim, nitko nije rekao da ga je poplašio u vremenu izmedu 22 i 3 sata. Sada se pitam je li on zaista tako tvrdo spava ili se možda samo "pravi lud".

Neki autori tvrde da je tetrijeb za vrijeme pjevanja potpuno gluh, a neki, opet, da samo malo slabije čuje. Vjerujem da je istina negdje u sredini, no, u svakom slučaju, ima dosta slučajeva da se na njega puca i nekoliko puta, a on i dalje pjeva. To se

Veliki tetrijeb - gluhan (*Tetrao urogallus*)

Tajanstveni princ starih šuma

dogodilo u Vitorogu. Jedan lovac iz Splita u pratnji A. Šarca odstrijelio je tetrijeba iz četvrtog pokušaja. Zanimljivo je i to da se nije radilo o pušci petometki, nego o prelamači, što je opet odužilo vrijeme i klepet.

Gospodin Kozomara se pita otkud kamenčići u želucu tetrijeba u proljeće. Ako se zna da on kamenčić nema gdje uzeti barem četiri mjeseca prije, to znači da ga je uzeo u jesen i da se zadržao u želucu. Nisam to nigdje u literaturi pročitao, koliko toga on uzme a koliko u toku godine izbaci iz sebe. Iskusni preparatori tvrde da on samo male kamenčiće izbacuje a da veći, kao na primjer zrno graha, u njemu ostaje. To tumače time što su mali uvijek grupisani oko jednog većeg ili najviše dva. Istina je što gospodin Kozomara tvrdi da su to ipak posebni kamenčići, posebne boje i vrlo fino izbrušeni. Zanimljivo je da se takvo kamenje zelenkasto-žutkaste boje ne može naći naprimjer na cesti, pa se pitam da to nije možda obično kamenje koje je poprimilo takvu boju usljed djelovanja želučane kiseline i sadržaja hrane, posebno zimi kada se hrani isključivo iglicama četinara koje su, kao što se zna, gruba hrana. Da tetrijeb ipak bira posebno kamenje, može poslužiti primjer njegovih rodaka sa sjevera u čijim je želucima pronađen poludragi kamen vrste jantar, a kojeg ima dosta u priobalju Baltika (Finska i Rusija). Jantar ili, kako ga još zovu, ćilibar je ustvari fosilna smola, najčešće žuta ili smeđa, nastao od izlučina tercijarnih četinara, a vrlo je cijenjen u proizvodnji nakita i specijalnih lakova i premaza.

Što se tiče tetrijebovog "smještaja" zimi u snijegu, nitko u našem podneblju mi nije mogao potvrditi da je vidio rupe u snijegu, ali je istina da to rade na dalekom sjeveru gdje su daleko veće studeni.

Nakon svega iznesenog, tetrijeb ipak ostaje još uvijek zagonetna vrsta, sa čudnim navikama i načinom života, a što još nauka nije objasnila. Svakako da bi bilo interesantno i poučno pročitati koji članak iz literature sjevernih zemalja i Rusije, što nam je na žalost teško dostupno, što ne znači da i to netko posjeduje, pa ostaje da se nadamo i tom danu, a što ova veličanstvena ptica svakako zaslužuje.

Z. Mladnić